

<https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.2.53-61>
УДК 327.5(61/69+470)

Марта Олійник-Дьомочко

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

<https://orcid.org/0000-0002-9113-5677>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ РОСІЇ В СУБСАХАРСЬКІЙ АФРИЦІ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

На початку XXI ст. Африка дедалі більше привертає увагу міжнародних гравців, зокрема Росії, яка після 2014 р. активізувала свої зусилля з розширення впливу на континенті. Основними цілями Москви є формування іміджу нового полюса сили, забезпечення політичної підтримки на міжнародних майданчиках, доступ до ресурсів та ринків, а також ослаблення позицій Заходу. Для досягнення своїх стратегічних інтересів і зовнішньополітичних цілей Москва застосовує низку інструментів політичного, економічного, військового характеру. У цій статті авторка зосереджується на політичних інструментах, які Росія використовує для просування своїх інтересів у співпраці з країнами Африки, а саме на конкретних змінах до та після початку повномасштабної війни з Україною.

Зокрема, проаналізовано динаміку двосторонніх візитів, зміну в інституційному забезпеченні співпраці, участь африканських делегацій у багатосторонніх форматах співпраці з Росією. Загербницька політика Росії викликає в низки прозахідних країн Африки бажання політично дистанціюватися від Росії, що відображається у зменшенні кількості візитів африканських делегацій до Москви.

Значну увагу приділено використанню Росією м'якої сили: інформаційним кампаніям, освітнім проєктам, культурній та релігійній дипломатії. Росія активно просуває власні наративи через медіа та проксі-акторів, що сприяє формуванню позитивного іміджу серед населення окремих африканських країн.

Зроблено висновок: попри економічні обмеження та міжнародну ізоляцію, Росія нарощує свою присутність в Африці, концентруючись на доступних, але впливових механізмах політичної та інформаційної взаємодії. Авторка наголошує, що відповіддю на зростання російської політичної присутності в країнах Африки має бути комплексний підхід з боку європейських країн та України зокрема.

Ключові слова: Африка, Росія, міжнародна співпраця, політична присутність, зовнішня політика, м'яка сила.

Протягом останніх 10 років Росія, перебуваючи під санкційним тиском Заходу, здійснює активну переорієнтацію своєї зовнішньої політики, зокрема через активізацію дипломатичної, економічної, інформаційної та військової діяльності на Африканському континенті. За наративами про дружбу та співпрацю Москва приховує свої справжні цілі щодо використання ресурсного, людського, політичного капіталу країн Африки та дестабілізації континенту. Попри загальне розуміння зростання російської присутності в країнах Африки, важливо дослідити динаміку конкретних інструментів, які використовує Росія, ефективність її стратегії для прогнозування її подальших кроків та вироблення відповідних зовнішньополітичних стратегій для країн, які протистоять агресивній політиці Москви.

Метою статті є порівняльний аналіз політичних інструментів впливу Російської Федерації в країнах Субсахарської Африки до та після повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 р.

Окремі аспекти згаданої проблематики досліджено в працях українських науковців і дослідників, зокрема О. Мішина, Ю. Олійника, О. Івасечко, В. Головченка, Г. Ермана, Д. Лободи, О. Карчевської, І. Мусіюк, Д. Москалика. Це питання також перебуває у фокусі уваги багатьох закордонних аналітичних установ, серед яких Африканський центр стратегічних студій (США), Південно-африканський інститут міжнародних відносин (ПАР), Королівський інститут міжнародних відносин (Велика Британія), Стокгольмський інститут дослідження проблем миру (Швеція). Попри зростання дослідницької уваги до присутності Росії в Африці, значна частина наукових праць зосереджена на загальних аспектах її зовнішньої політики або на військовій активності, тоді як детальний аналіз трансформації політичних інструментів впливу до та після повномасштабного вторгнення в Україну залишається недостатньо вивченим. Також бракує кількісного виміру цих змін, зокрема щодо частоти та рівня двосторонніх візитів, участі африканських делегацій у форумах з Росією, масштабів культурної та інформаційної присутності.

З початку XXI ст. країни Африки привертають щораз більшу увагу різних гравців міжнародних відносин через перспективи співпраці та можливі вигоди. Однією з таких країн є Росія, яка з 2014 р. інтенсифікувала зусилля щодо збільшення своєї присутності на Африканському континенті. Така діяльність Москви спрямована на досягнення низки цілей, серед яких можна виокремити: формування іміджу Росії як впливового актора міжнародних відносин і нового полюса сили, за яким слідують країни Глобального Півдня; підтримка африканськими країнами потрібних Росії рішень на міжнародних майданчиках; політичний вплив на внутрішньополітичну ситуацію в окремих африканських країнах з метою отримання доступу до ресурсів чи шляхів нелегальної міграції; привілейований доступ на ринки африканських країн; зменшення політичної, безпекової та економічної ролі Європи та США на Африканському континенті.

У процесі реалізації цих цілей Росія стикається з такими викликами: зростаюча конкуренція за співпрацю з Африкою з боку інших акторів міжнародних відносин, які можуть запропонувати африканським країнам більш вигідні умови співпраці; іміджеві ризики через розв'язану війну з Україною; тиск з боку країн Європи щодо скорочення співпраці з Москвою; обмежена можливість Росії щодо втілення великих інфраструктурних проєктів та надання фінансової економічної допомоги країнам Африки.

Зважаючи на виклики, для досягнення цих інтересів Росія зосереджується на інструментах, які не потребують значних фінансових інвестицій, але мають суттєвий вплив і результативність, зокрема на політичних/дипломатичних інструментах та м'якій силі, які буде докладно розглянуто нижче. Після повномасштабного вторгнення на територію України Росія не зменшила, а навпаки — збільшила використання цих інструментів на Африканському континенті, і з'ясування динаміки цих змін також є одним із завдань цієї статті.

Про пріоритизацію співпраці з Африкою свідчить насамперед активний політичний діалог, який Москва веде з країнами континенту. Після повномасштабного вторгнення Росія намагається посилити свою політичну присутність в Африці шляхом поліпшення інституційного забезпечення співпраці, збільшення кількості візитів та проведення багатосторонніх заходів. Важливим елементом також є залежність окремих політичних режимів континенту від Москви, проте через комплексність це питання потребує окремого дослідження.

Якщо розглядати інституційне забезпечення співпраці Росії та Африки, то Москва, станом на квітень 2025 р., має посольства в 42 із 54 африканських держав¹ (Алжир, Ангола, Бенін, Ботсвана, Буркіна-Фасо, Бурунді, Габон, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, ДРК, Джибуті, Єгипет, Ефіопія, Замбія, Зімбабве, Кабо-Верде, Камерун, Кенія, Кот-д'Івуар, Лівія, Мадагаскар, Малі, Мавританія, Маврикій, Марокко, Мозамбік, Намібія, Нігерія, Республіка Конго, Сенегал, Сейшельські Острови, Судан, Танзанія, Туніс, Уганда, ЦАР, Чад, Екваторіальна Гвінея, Еритрея, ПАР). У 2023 р. Росія відкрила два з цих посольств — у Буркіна-Фасо та Екваторіальній Гвінеї, у планах — відкриття дипустанов у Гамбії, Ліберії, Коморських Островах, Південному Судані, Нігері, Сьєрра-Леоне та Того.

Для забезпечення системності російського підходу до співпраці з Африкою в лютому 2025 р. в структурі російського міністерства закордонних справ було створено новий Департамент партнерства з Африкою², очолюваний Тетяною Довгаленко. Варто зазначити, що ще однією помітною фігурою є Михайло Богданов, спецпредставник президента Росії по Близькому Сходу та країнах Африки, який разом з міністром Сергієм Лавровим та згаданою Тетяною Довгаленко забезпечують політичну кооперацію з країнами континенту. Відкриття нових дипломатичних установ на Африканському континенті та створення окремого підрозділу, який займатиметься співпрацею з Африкою, — в період після повномасштабного вторгнення — є свідченням важливості Африки для довгострокових російських політичних та економічних інтересів.

Наступним показником, який свідчить про трансформацію російської політичної та дипломатичної присутності в Африці, є кількість візитів африканських делегацій до Росії. Якщо проаналізувати інформацію на офіційному сайті російського МЗС стосовно зустрічей міністра закордонних справ Сергія Лаврова з представниками африканських країн (не враховуючи зустрічі в межах багатосторонніх форматів, як-от БРІКС чи засідання Генеральної Асамблеї ООН), то можна зауважити таку динаміку. У період з 1 січня 2018 р. по 22 лютого 2022 р. відбулися 34 візити до Москви представників таких країн, як Нігер, Ефіопія, Ангола, Гана, Кот-д'Івуар, Єгипет, Малі, Кабо-Верде, Алжир, Замбія, Лесото, Сьєрра-Леоне, Мадагаскар, Еритрея, Мозамбік, ПАР, Чад, Гвінея-Бісау, Руанда, Джибуті, Габон, Південний Судан. У період з 1 березня 2022 р. до 7 квітня 2025 р. таких візитів було 21: ПАР, Зімбабве, Судан, Єгипет, Сенегал, Республіка Конго, Сьєрра-Леоне, Нігерія, Есватіні, Гамбія, Туніс, Сомалі, Уганда, Бурунді, Еритрея, Малі, Буркіна-Фасо, Нігер.

Простежується динаміка скорочень візитів африканських делегацій до Москви з огляду на триваючу війну Росії з Україною і близькість до ЄС та України частини країн (зокрема Гана, Кот-д'Івуар, Замбія, Руанда, Джибуті, Лесото), що також можна розцінити як намагання дистанціюватися від Москви. Цей момент Росія намагається компенсувати, нарощуючи кількість візитів міністра закордонних справ Сергія Лаврова на Африканський континент. Зокрема, з лютого 2022 р. було 5 турне та кілька візитів до окремих країн:

- 24–27 липня 2022 р. — Єгипет, Конго, Уганда, Ефіопія;
- 23–26 січня 2023 р. — ПАР, Есватіні, Ангола, Еритрея;
- 7–9 лютого 2023 р. — Малі, Мавританія, Судан;
- 29 травня — 2 червня 2023 р. — Кенія, Бурунді, Мозамбік, ПАР;
- 3–5 червня 2024 р. — Конго, Гвінея, Чад, Буркіна-Фасо;
- візити до окремих країн: Алжир (10 травня 2022 р.), Туніс (на 6 сесію Російсько-арабського форуму у 2023 р., візит до ПАР на сесію БРІКС у 2023 р. та робоча зустріч G-20 у 2025 р.).

Для порівняння: з 1 січня 2018 р. по 22 лютого 2022 р. закордонних візитів Лаврова до Африки було значно менше: двічі він їздив до Єгипту (6 квітня 2019 р. та 12 квітня 2021 р.), 5–9 березня 2018 р. відвідав Анголу, Намібію, Мозамбік, Руанду, Зімбабве, Ефіопію, а 24–26 січня 2019 р. — Туніс, Марокко, Алжир.

¹ Karolina Lindén, "Russia's relations with Africa Small, military-oriented and with destabilising effects," *FOI Studies in African Security*, January 16, 2023, <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%208090>.

² François Soudan, "Fustiger l'action de la Russie en Afrique est une rengaine française bien rodée," *Jeune Afrique*, March 4, 2025, <https://www.jeuneafrique.com/1664476/politique/fustiger-laction-de-la-russie-en-afrique-est-une-rengaine-francaise-bien-rodée/>.

На відміну від міністра Лаврова, президент Росії Володимир Путін нечасто відвідував країни континенту: у 2006 р. — Алжир, ПАР, Марокко, у 2008 р. — Лівію, у 2017 р. — Єгипет, у 2018 р. — ПАР для участі в саміті БРІКС. У 2023 р. Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт президента Росії Володимира Путіна, що унеможливило його візити до країн Африканського континенту.

Водночас протягом 2015–2019 рр. Росію з особистими візитами (не в рамках багатосторонньої співпраці) відвідали президенти таких африканських країн, як ПАР, Зімбабве, Судан, Гвінея, ЦАР, Руанда, Габон, Сенегал, Ангола, Конго, Мозамбік³, а протягом 2022–2025 рр. — президенти Гвінеї-Бісау (2 рази — 2022 р., 2025 р.), Сенегалу (2022 р.), Еритреї (2023 р.), Південного Судану (2023 р.), Екваторіальної Гвінеї (2024 р.), Чаду (2024 р.), Республіки Конго (2024 р.). Як і щодо міністерських візитів, спостерігається зменшення їхньої кількості, що підтверджує попередню тезу про небажання африканських політиків мати іміджеві втрати через відкрите декларування політичної співпраці з Росією.

Ще одним механізмом для забезпечення політичного діалогу між Москвою та країнами Африки є багатосторонні майданчики: Російсько-арабський форум співпраці (2019 р., 2023 р.), Парламентська конференція «Росія — Африка» (2019 р., 2023 р.), Перша міністерська конференція «Росія — Африка» (2024 р.). Варто зазначити, що більшість багатосторонніх майданчиків були ініційовані Росією ще в період до повномасштабного вторгнення, проте після 2022 р. кількість країн, перші особи яких приїжджають на подібні російські заходи, є суттєво нижчою.

На підтвердження можна навести найважливішу політичну подію в співпраці між Росією та країнами Африки — Форум «Росія — Африка», який у баженні російського керівництва є свідченням важливості Африки для російської зовнішньої політики і є копією схожих форматів співпраці країн Африки з Японією, Китаєм, США. Перший саміт відбувся 23–24 жовтня 2019 р. в Сочі, до заходу долучилися представники всіх 54 африканських держав, зокрема 43 глави держав або урядів⁴. Другий саміт було заплановано спочатку на 2022 р., проте через повномасштабне вторгнення його довелося відкласти, він відбувся 27–28 липня 2023 р. в Санкт-Петербурзі. У ньому взяли участь делегації з 49 африканських країн, але лише 17 були представлені главами держав, що майже втричі менше порівняно з першим самітом⁵, і це додатково підтверджує попереднє припущення про намагання деяких країн Африки дистанціюватися від Росії.

Отже, можемо зазначити, що Росія нарощує політичну та дипломатичну співпрацю з континентом: створює нові установи, збільшує кількість турне міністра закордонних справ. Проте співпраця з Росією та візити до Москви можуть призвести до критики політиків африканських країн і створити ризики для відносин з іншими важливими для них партнерами, тож, щоб цього уникнути, вони вдаються до послаблення політичного діалогу. Хоча жодна з країн Африки не розірвала відносини з Росією та не долучилася до санкцій, зменшення кількості візитів є позитивним сигналом про можливість роботи з країнами континенту задля більшого засудження ними дій Москви.

Маючи обмежені економічні можливості для співпраці з Африкою — інвестиції з Росії становлять лише 1 % від усіх інвестицій, які отримує Африка, а торгівля — лише 24,5 млрд дол.⁶ (станом на 2024 р. Росія є 15-м торговим партнером Африки), — Москва для втілення своїх цілей та зростання присутності в Африці покладається, окрім уже згадуваних інструментів, ще й на м'яку силу, а саме на такі її елементи: інформаційні кампанії, освітні ініціативи, культурний діалог та церкву.

³ Paul Stronski, "Late to the Party: Russia's Return to Africa," *Carnegie Endowment for International Peace*, October 16, 2019, <https://carnegieendowment.org/research/2019/10/late-to-the-party-russias-return-to-africa?lang=en>.

⁴ Payce Madden, "Africa in the news: Russia-Africa summit, Botswana's election, and Africa's new growth projections," *The Brookings Institution*, October 26, 2019, <https://www.brookings.edu/articles/africa-in-the-news-russia-africa-summit-botswanas-election-and-africas-new-growth-projections-russia-hosts-first-africa-heads-of-state-summit/>

⁵ Tighisti Amare and Alex Vines, "Russia-Africa summit fails to deliver concrete results," *Chatham House*, August 2, 2023, <https://www.chathamhouse.org/2023/08/russia-africa-summit-fails-deliver-concrete-results>.

⁶ Gurjit Singh, "Russia enhances African engagement," *Gateway House*, January 2, 2025, <https://www.gatewayhouse.in/russia-enhances-african-engagement/>

За даними Африканського центру стратегічних досліджень⁷, у 2024 р. Росія була основним постачальником дезінформації в Африці, спонсуючи 80 задокументованих кампаній, спрямованих на понад 22 країни протягом останніх двох років. Це становить майже 40 % усіх кампаній з дезінформації в Африці. Для порівняння, у 2022 р. таких пропагандистських інформаційних кампаній було 16. Крім того, після 2022 р. російський пропагандистський канал RT відкрив офіс в Алжирі⁸, за невідтвердженою інформацією, ще один офіс діє в ПАР. Sputnik запустив франкомовну платформу з назвою Sputnik Afrique в липні 2022 р. Росія також використовує проксі-сервери, як-от камерунський телеканал Afrique Média, який поширює пропаганду та дезінформацію серед широкої франкомовної аудиторії в Західній і Центральній Африці⁹. Окрім телеканалів, Росія використовує лідерів громадської думки та блогерів як рупори для своєї пропаганди (відомими прикладами є Кемі Себа, Наталі Ямб, Адам Бен Діарра, Мамаду Ба (Doc Bah), Роберт Дісс (Youri Communication), Мамаду Сідібе та Іссу Діавару, які мають широку аудиторію в соцмережах). Завдяки залученню широкого кола акторів та інформаційних майданчиків Росії вдається наситити інформаційний простір Африки потрібними їй наративами та в певних випадках схилити політиків до ухвалення потрібних Москві рішень. Згідно з даними Gallup World Poll, зі зростанням кількості інформаційних кампаній у Сахелі частка респондентів, які схвалюють лідерство Росії, зростає з 64 % у 2019 р. до 89 % у 2023 р. в Малі та з 55 % до 81 % у Буркіна-Фасо за той самий період¹⁰.

Іншим компонентом м'якої сили Росії є церква: у 2021 р. Росія створила Патріарший екзархат Африки, неканонічне утворення Російської православної церкви для діяльності на Африканському континенті. За три роки роботи екзархату РПЦ на континенті було відкрито парафії у 30 країнах, половина з яких з'явилась у 2022 р.¹¹

Росія також продовжує практику Радянського Союзу, надаючи стипендії для навчання студентів з Африки в університетах РФ. Після повномасштабного російського вторгнення в Україну кількість стипендій зростає: на 2021 навчальний рік було виділено 2,1 тис. бюджетних місць для громадян африканських держав, на 2022 р. — 2,3 тис. місць, на 2023/2024 н. р. — 4,7 тис. місць, на 2025/2026 н. р. заплановано 4816 бюджетних місць. Потрапляючи в російські виші, африканські студенти стають жертвами тотальної пропаганди, яку потім поширюють серед місцевого населення на своїй батьківщині. В освітній та науковій сферах налагодженням співпраці займається також Інститут Африки Російської академії наук, який через організовані заходи сприяє поширенню російських наративів у науковій сфері африканських країн.

Щодо культурної співпраці основними інституціями, на які покладається Росія, є «Російські доми» (керовані «Росспівробітництвом») та ГО «Африканська ініціатива». Частина «Російських домів» діяла ще в період існування Радянського Союзу і після 1991 р. перейшла під управління Росії, зокрема в Ефіопії, Єгипті, Конго, Замбії, ПАР, Марокко. Після 2022 р. Москва зосередилась більш інтенсивно на культурній експансії: було відкрито нові «Російські доми» в Сенегалі, Екваторіальній Гвінеї, ЦАР, Тунісі, Ефіопії. Партнерські «Російські доми» планують відкрити в таких країнах, як Алжир, Малі, Нігер, Гвінея, Сомалі, Сьєрра-Леоне, ЦАР, Чад, Екваторіальна Гвінея, Судан, Ангола; їх відкривають на базі або у співпраці з місцевими африканськими культурними чи громадськими організаціями. У цих центрах проходять російські культурні заходи, курси російської мови, кінопокази, благодійні заходи, а також працюють центри додаткової освіти, зокрема в Тунісі, Танзанії, Ефіопії, Замбії, в планах відкрити такі центри в Марокко та Тунісі.

⁷ "Mapping a Surge of Disinformation in Africa," Africa Center for Strategic Studies, March 13, 2024, <https://africacenter.org/spotlight/mapping-a-surge-of-disinformation-in-africa/>

⁸ "RT moves its pawns in Africa, opening a bureau in Algeria," *Reporters sans frontières*, April 4, 2023, <https://rsf.org/en/rt-moves-its-pawns-africa-opening-bureau-algeria>.

⁹ "Russia Turns to TV to Influence African Audiences," *Africa Defense Forum*, September 10, 2024, <https://adf-magazine.com/2024/09/russia-turns-to-tv-to-influence-african-audiences/>

¹⁰ Ludovic Terren, Peter Van Aelst, and Thomas Van Damme, "Shifting alliances in West Africa: Measuring Russian engagement to support counter-FIMI strategies?," *European Union Institute for Security Studies*, April 23, 2025, <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/shifting-alliances-west-africa-measuring-russian-engagement-support-counter>.

¹¹ «У країнах Африки активізувалася діяльність Російської православної церкви», *Укрінформ*, <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3979236-u-krainah-afriki-aktivizovalasa-dialnist-rosijskoi-pravoslavnoi-cerkvi-cpd.html>.

У 2023 р. було створено ГО «Африканська ініціатива» для налагодження відносин культурного та інформаційного характеру з африканськими країнами. Організація проводить десятки конференцій, показів фільмів, благодійних акцій та фестивалів в африканських країнах з 2023 р.¹² Зокрема, в культурній сфері вона організувала такі події, як «Уроки дружби» в Буркіна-Фасо, шаховий турнір в Екваторіальній Гвінеї, освітній проєкт для молодих лідерів в Алжирі, показ фільмів «Родина честних людей: путь к свободе», «Турист» (ЦАР, Буркіна-Фасо), суботники, роздача шкільного приладдя, книг та продуктових наборів, виставки про внесок Радянського Союзу в деколонізацію Африки тощо.

Отже, можна зазначити, що після лютого 2022 р. Росія значно активізувала використання м'якої сили в Африці: кількість стипендій для студентів зросла вдвічі, з'явилося щонайменше 5 нових «Російських домів» та планують відкрити ще 11 партнерських закладів такого типу, вчетверо зросла кількість інформаційних кампаній, спрямованих на країни континенту. Ризики такого посилення російської присутності полягають у зростанні антизахідних настроїв та маніпулюванні суспільною думкою країн Африки на користь Москви, формуванні оманливого позитивного іміджу Росії серед населення країн Африки, що в перспективі виливається в підігрівання нестабільності, економічні та безпекові ризики для країн континенту.

Відповіддю на зростання російської присутності в Африці з боку європейських країн повинен бути багатокомпонентний підхід, який би охоплював як економічну співпрацю на взаємовигідних умовах, так і внесок у проєкти модернізації континенту (зокрема в межах програми Global Gateway, яку розвиває Європейський Союз), роботу в інформаційному просторі з розвінчання міфів російської пропаганди (співпраця між дослідницькими та громадськими організаціями, робота з африканськими медіа та журналістами, проведення тренінгів медіаграмотності тощо), кооперацію в безпековій сфері через запит від африканських країн на той тип підтримки, який їм потрібний, розвиток відносин з регіональними африканськими об'єднаннями, співпрацю в освітній галузі через спрощення здобуття європейської освіти для студентів з Африки, надання стипендій.

Російська присутність в Африці спрямована на шкоду європейським країнам, зокрема й Україні. Серед позитивних кроків з протидії російській присутності в Африці, які робить Київ, можна виокремити: зростання дипломатичної присутності, організація візитів африканських журналістів до України, робота з африканськими випускниками українських університетів. Також є кілька унікальних кроків у сфері контрпропаганди, які можна втілювати вже зараз у співпраці з африканськими країнами: організація спільних тренінгів для журналістів з фактчекінгу, проведення для студентів/учнів онлайн-навчання з медіаграмотності, співпраця між українськими громадськими організаціями в медіасфері та африканськими колегами з викриття й розвінчання мереж російської пропаганди.

Висновки. З 2014 р. Росія активізувала свою політичну присутність на Африканському континенті, прагнучи закріпити статус впливового міжнародного актора та забезпечити політичні й економічні вигоди. Незважаючи на посилення конкуренції та внутрішні обмеження, Москва робить ставку на політичні й дипломатичні інструменти, що не потребують значних фінансових витрат. Після початку повномасштабної війни проти України Росія лише інтенсифікувала зусилля щодо посилення співпраці з Африкою.

Можна навести такі кількісні показники трансформації російської співпраці з країнами Африки: скорочення кількості візитів африканських делегацій до Москви на 39 %, зростання кількості турне російського міністра закордонних справ до країн Африки у 2,5 раза, відкриття 2 нових посольств та плани на відкриття 7 нових дипустанов, зменшення втричі у 2023 р. проти 2019 р. кількості глав держав, присутніх на Форумі «Росія — Африка».

Рідші візити африканських делегацій до Москви є намаганням деяких країн Африки дистанціюватися від Росії, тоді як інтенсифікація кількості візитів Лаврова до країн Африки свідчить про бажання Росії посилити свою співпрацю з країнами континенту, зменшивши негативний

¹² Allan Cheboi and Eliud Akwei, "African Initiative: Russia's new mouthpiece in Africa," *African Digital Democracy Observatory*, February 6, 2024, <https://disinfo.africa/african-initiative-russias-new-mouthpiece-in-africa-65aa76fcc255>.

ефект в іміджевому плані у зв'язку з війною, а створення нових установ (як у структурі МЗС, так і представництв) — про важливість співпраці з Африкою та довгостроковість російських цілей у цьому напрямі.

Щодо м'якої сили, то після лютого 2022 р. кількість стипендій для студентів зросла вдвічі, з'явилося щонайменше 5 нових «Російських домів», вчетверо зросла кількість інформаційних кампаній, спрямованих на країни континенту, з'явилося 30 парафій РПЦ за 3 роки.

У відповідь на зростання російської присутності в Африці європейським країнам та Україні зокрема слід реалізовувати комплексний підхід, який передбачає розвиток економічної співпраці, підтримку модернізаційних ініціатив, активну інформаційну роботу та освітні програми. Попри вже докладені зусилля, зокрема з боку України, є значний потенціал для подальшого посилення взаємодії з африканськими партнерами в протидії російській дезінформації.

Список використаної літератури

- Укрінформ. «У країнах Африки активізувалася діяльність Російської православної церкви». *Укрінформ*, 7 квітня 2025. <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3979236-u-krainah-afriki-aktivizuvalasa-dialnist-rosijskoi-pravoslavnoi-cerkvi-cpd.html>.
- Africa Center for Strategic Studies. “Mapping a Surge of Disinformation in Africa.” *Africa Center for Strategic Studies*, March 13, 2024. <https://africacenter.org/spotlight/mapping-a-surge-of-disinformation-in-africa/>.
- Africa Defense Forum. “Russia Turns to TV to Influence African Audiences.” *Africa Defense Forum*, September 10, 2024. <https://adf-magazine.com/2024/09/russia-turns-to-tv-to-influence-african-audiences/>.
- Amare, Tighisti, and Alex Vines. “Russia-Africa summit fails to deliver concrete results.” *Chatham House*, August 2, 2023. <https://www.chathamhouse.org/2023/08/russia-africa-summit-fails-deliver-concrete-results>.
- Cheboi, Allan, and Eliud Akwei. “African Initiative: Russia’s new mouthpiece in Africa.” *African Digital Democracy Observatory*, February 6, 2024. <https://disinfo.africa/african-initiative-russias-new-mouthpiece-in-africa-65aa76fcc255>.
- Lindén, Karolina. “Russia’s relations with Africa Small, military-oriented and with destabilising effects.” *FOI Studies in African Security*, January 16, 2023. <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%208090>.
- Madden, Payce. “Africa in the news: Russia-Africa summit, Botswana’s election, and Africa’s new growth projections.” *The Brookings Institution*, October 26, 2019. <https://www.brookings.edu/articles/africa-in-the-news-russia-africa-summit-botswanas-election-and-africas-new-growth-projections-russia-hosts-first-africa-heads-of-state-summit/>.
- Reporters sans frontières. “RT moves its pawns in Africa, opening a bureau in Algeria.” *Reporters sans frontières*, April 4, 2023. <https://rsf.org/en/rt-moves-its-pawns-africa-opening-bureau-algeria>.
- Singh, Gurjit. “Russia enhances African engagement.” *Gateway House*, January 2, 2025. <https://www.gatewayhouse.in/russia-enhances-african-engagement/>.
- Soudan, François. “Fustiger l’action de la Russie en Afrique est une rengaine française bien rodée.” *Jeune Afrique*, March 4, 2025. <https://www.jeuneafrique.com/1664476/politique/fustiger-laction-de-la-russie-en-afrique-est-une-rengaine-francaise-bien-rodee/>.
- Stronski, Paul. “Late to the Party: Russia’s Return to Africa.” *Carnegie Endowment for International Peace*, October 16, 2019. <https://carnegieendowment.org/research/2019/10/late-to-the-party-russias-return-to-africa?lang=en>.
- Tren, Ludovic, Peter Van Aelst, and Thomas Van Damme. “Shifting alliances in West Africa: Measuring Russian engagement to support counter-FIMI strategies.” *European Union Institute for Security Studies*, April 23, 2025. <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/shifting-alliances-west-africa-measuring-russian-engagement-support-counter>.

Bibliography

- Africa Center for Strategic Studies. “Mapping a Surge of Disinformation in Africa.” *Africa Center for Strategic Studies*, March 13, 2024. <https://africacenter.org/spotlight/mapping-a-surge-of-disinformation-in-africa/>.
- Africa Defense Forum. “Russia Turns to TV to Influence African Audiences.” *Africa Defense Forum*, September 10, 2024. <https://adf-magazine.com/2024/09/russia-turns-to-tv-to-influence-african-audiences/>.

- Amare, Tighisti, and Alex Vines. "Russia-Africa summit fails to deliver concrete results." *Chatham House*, August 2, 2023. <https://www.chathamhouse.org/2023/08/russia-africa-summit-fails-deliver-concrete-results>.
- Cheboi, Allan, and Eliud Akwei. "African Initiative: Russia's new mouthpiece in Africa." *African Digital Democracy Observatory*, February 6, 2024. <https://disinfo.africa/african-initiative-russias-new-mouthpiece-in-africa-65aa76fcc255>.
- Lindén, Karolina. "Russia's relations with Africa Small, military-oriented and with destabilising effects." *FOI Studies in African Security*, January 16, 2023. <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%208090>.
- Madden, Payce. "Africa in the news: Russia-Africa summit, Botswana's election, and Africa's new growth projections." *The Brookings Institution*, October 26, 2019. <https://www.brookings.edu/articles/africa-in-the-news-russia-africa-summit-botswanas-election-and-africas-new-growth-projections-russia-hosts-first-africa-heads-of-state-summit/>.
- Reporters sans frontières. "RT moves its pawns in Africa, opening a bureau in Algeria." *Reporters sans frontières*, April 4, 2023. <https://rsf.org/en/rt-moves-its-pawns-africa-opening-bureau-algeria>.
- Singh, Gurjit. "Russia enhances African engagement." *Gateway House*, January 2, 2025. <https://www.gatewayhouse.in/russia-enhances-african-engagement/>.
- Soudan, François. "Fustiger l'action de la Russie en Afrique est une rengaine française bien rodée." *Jeune Afrique*, March 4, 2025. <https://www.jeuneafrique.com/1664476/politique/fustiger-laction-de-la-russie-en-afrique-est-une-rengaine-francaise-bien-rodée/>.
- Stronski, Paul. "Late to the Party: Russia's Return to Africa." *Carnegie Endowment for International Peace*, October 16, 2019. <https://carnegieendowment.org/research/2019/10/late-to-the-party-russias-return-to-africa?lang=en>.
- Tirren, Ludovic, Peter Van Aelst, and Thomas Van Damme. "Shifting alliances in West Africa: Measuring Russian engagement to support counter-FIMI strategies." *European Union Institute for Security Studies*, April 23, 2025. <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/shifting-alliances-west-africa-measuring-russian-engagement-support-counter>.
- Ukrinform. "U krainakh Afryky aktyvizuvalasia diialnist Rosiiskoi pravoslavnoi tserkvy." *Ukrinform*, April 7, 2025. <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3979236-u-krainah-afriki-aktivizuvalasa-dialnist-rosijskoi-pravoslavnoi-cerkvi-cpd.html> [in Ukrainian].

Marta Oliynyk-Domochko

National University of Kyiv-Mohyla Academy

TRANSFORMATION OF RUSSIA'S POLITICAL INSTRUMENTS IN SUB-SAHARAN AFRICA AFTER THE FULL-SCALE INVASION IN UKRAINE

Abstract

Since the beginning of the 21st century, Africa has attracted increasing attention from international actors, particularly Russia, which intensified its efforts to expand influence on the continent after 2014. Moscow's key objectives include projecting itself as a new pole of power, securing political support on international platforms, gaining access to resources and markets, and weakening Western influence. To achieve its strategic interests and foreign policy goals, Russia employs a range of political, economic, and military tools.

This article focuses on the political instruments Russia uses to promote its interests in cooperation with African countries, with particular attention to changes in the application of these tools before and after the onset of its full-scale war against Ukraine. It analyzes the dynamics of bilateral visits, transformations in institutional cooperation frameworks, and the participation of African delegations in

multilateral formats with Russia. Russia's aggressive policy has prompted some pro-Western African countries to distance themselves politically, as reflected in a decline in official visits to Moscow.

Considerable attention is given to Russia's use of soft power: information campaigns, educational initiatives, and cultural and religious diplomacy. Through media and proxy actors, Russia actively promotes its own narratives, contributing to the formation of a positive image among populations in certain African countries.

In conclusion, despite economic constraints and international isolation, Russia is expanding its presence in Africa by focusing on accessible yet influential mechanisms of political and informational engagement. The author emphasizes that a comprehensive response from European countries and Ukraine is necessary to counter the growing Russian political influence in Africa.

Keywords: Africa, Russia, international cooperation, political presence, foreign policy, soft power.

Подано / Submitted: 30.04.2025

Прийнято до публікації після рецензування / Accepted: 13.05.2025

Оприлюднено / Published: 21.08.2025

Олійник-Дьомочко Марта Сергіївна — кандидатка політичних наук, старша викладачка кафедри між-дисциплінарної освіти факультету «Києво-Могилянська школа професійної та неперервної освіти», Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Oliynyk-Domochko Marta — PhD in Political Science, Senior Lecturer, Department of Interdisciplinary Education, Faculty "Kyiv-Mohyla School of Professional and Continuing Education," National University of Kyiv-Mohyla Academy

ORCID iD: 0000-0002-9113-5677

E-mail: m.oliynyk-domochko@ukma.edu.ua

Цитування (Чикаго: виноска і бібліографія):

Олійник-Дьомочко, Марта. «Трансформація політичних інструментів Росії в Субсахарській Африці після повномасштабного вторгнення в Україну». *Empirio* 2, № 2 (2025): 53–61. <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.2.53-61>.

Citation (Chicago: Notes and Bibliography):

Oliynyk-Domochko, Marta. "Transformation of Russia's Political Instruments in Sub-Saharan Africa after the Full-scale Invasion in Ukraine." *Empirio* 2, no. 2 (2025): 53–61. <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.2.53-61> [in Ukrainian].

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)